

СРПСКИ АРХИВ
ЗА ЦЕЛОКУПНО ЛЕКАРСТВО
SERBIAN ARCHIVES
OF MEDICINE

Address: 1 Kraljice Natalije Street, Belgrade 11000, Serbia

+381 11 4092 776, Fax: +381 11 3348 653

E-mail: office@srpskiarhiv.rs, Web address: www.srpskiarhiv.rs

Paper Accepted*

ISSN Online 2406-0895

In Memoriam

Радоје Чоловић*

**100 година од смрти професора Војислава Ј. Субботића,
родоначелника хирургије у Србији и првог редовног професора
хирургије на Медицинском факултету у Београду
(1859–1923)**

Centenary of the death of Professor Vojislav J. Subbotić, father of Serbian surgery and the first full professor of surgery of the Faculty of Medicine in Belgrade
(1859–1923)

Српска академија наука и уметности, Београд, Србија

Received: November 14, 2023

Accepted: December 1, 2023

Online First: December 5, 2023

***Accepted papers** are articles in press that have gone through due peer review process and have been accepted for publication by the Editorial Board of the *Serbian Archives of Medicine*. They have not yet been copy-edited and/or formatted in the publication house style, and the text may be changed before the final publication.

Although accepted papers do not yet have all the accompanying bibliographic details available, they can already be cited using the year of online publication and the DOI, as follows: the author's last name and initial of the first name, article title, journal title, online first publication month and year, and the DOI; e.g.: Petrović P, Jovanović J. The title of the article. *Srp Arh Celok Lek*. Online First, February 2017.

When the final article is assigned to volumes/issues of the journal, the Article in Press version will be removed and the final version will appear in the associated published volumes/issues of the journal. The date the article was made available online first will be carried over.

***Correspondence to:**

Radoje ČOLOVIĆ

Serbian Academy of Sciences and Arts, Knez Mihailova 35, Belgrade, Serbia

E-mail: r.b.colovic@gmail.com

**100 година од смрти професора Војислава Ј. Субботића,
родоначелника хирургије у Србији и првог редовног професора
хирургије на Медицинском факултету у Београду
(1859–1923)**

Centenary of the death of Professor Vojislav J. Subbotić, father of Serbian surgery and the first full professor of surgery of the Faculty of Medicine in Belgrade (1859–1923)

САЖЕТАК

Ових дана (4.12.1923. по Јулијанском, 17.12.2023. по Грегоријанском календару) навршава се сто година од смрти родоначелника хирургије у Србији, једног од оснивача, и уз Милана Јовановића Батута првог (редовног) професора Медицинског факултета у Београду, првог професора хирургије, првог продекана и по редоследу другог декана, првог хирурга декана, оснивача и шефа Катедре хирургије, оснивача и првог управника Прве хируршке клинике, вишегодишњег одличног председника Српског лекарског друштва, организатора Првог састанка српских хирурга (1907) и Првог Југословенског састанка за оперативну медицину (1911), најсвестранијег и најпризнатијег српског хирурга, чија су пионирска достигнућа у васкуларној хирургији деценијама остала непревазиђена. Познати амерички хирурзи М. Н. Рич, П. Клагет, М. Џ. Саландер, и С. Пишчевић су 1983. године у чланку „*The Matas/Soubotitch connection*”, објављеном у познатом часопису *СУРГЕРС* написали следеће о његовим достигнућима: „Иронично је да је прошло скоро 40 година пре него што су слични успеси постигнути током другог дела Корејског сукоба (1952–1953.)“. **Кључне речи:** Војислав Ј. Субботић; родоначелник свих грана хирургије; Србија

SUMMARY

These days (December 4, 1923 according to the Julian calendar, or December 17, 2023, according to the Gregorian calendar) we mark the centenary of the death of the father of Serbian surgery, Professor Vojislav Subbotić, one of the two main founders of Belgrade School of Medicine in 1920, one of the first full professors of the School, the first full professor of surgery, the first vice dean and the second dean, the first surgeon elected dean, founder and chair of the Surgery Department, founder and first head of the First University Surgical Clinic, who held office of president of the Serbian Medical Society for a term of five years, who organized the “First Meeting of Serbian Surgeons” (1907) and the “First Yugoslavian meeting of operative medicine” (1911), the most versatile and most widely acclaimed Serbian surgeon of all time, whose pioneer achievements in vascular surgery remained unsurpassed for decades. The famous American surgeons M. N. Rich, P. Clagett, M. J. Salander, and S. Pišćević wrote the following about his achievements in their article titled *The Matas/Soubotitch connection* published in the famous journal *Surgery* in 1983: “It is ironic that nearly 40 years passed before similar successful efforts were achieved during the latter part of the Korean Conflict (1952 to 1953)”.

Keywords: Vojislav J. Subbotić; founder of all branches of surgery; Serbia

Породица Војислава Ј. Субботића

Војислав Субботић је рођен у Новом Саду у патриотској српској грађанској породици, од мајке Савке Полит (1834-1918), (сестре Михаила Полит – Десанчића) из грчке (цинцарске?) породице која се доселила из Цариграда. Савка се школовала у Новом Саду и од 1848. када је породична кућа била порушена па до обнове куће

школовала се у католичком интернату у Бечу. За Војислава Ј. Субботића удала се 1851. године. Савка Субботић је била велики борац за права жена. Била је оснивач *Удружења госпођа у Загребу* (1866), *Женске задруге у Новом Саду* (1867), *Више женске школе* у Панчеву (1870), *Више женске школе* у Новом Саду (1874), једна од оснивача и први председник (1903-1906) *Кола српских сестара*, приликом чијег оснивања је рекла да: „Сваки народ који тежи

културном напретку мора увек да почне од детета, јер од начина образовања деце зависи будућност народа из кога су поникли“. Савка се с ентузијазмом бавила и афирмацијом народне радиности и рукотворина српских жена на домаћим и страним изложбама а пиротски ћилим називала је „поезијом женске руке који је у равни са српским народним песмама“. Била је почасни председник више женских удружења, „мајка свога народа“ како ју назвао Алекса Шантић, и једна од значајних бораца за права жена у Аустроугарској и Европи.

Отац Војислава Субботића био је Јован Субботић, од оца Јоакима (Аћима) Субботића, свештеника у Добринцима у Срему и мајке Саре. Јован је докторирао филозофију (1936) и права (1838) на Универзитету у Пешти. Радио је као адвокат, био је песник и драмски писац, један од предводника српског народа у Војводини, уредник *Летописа Матице Српске* (1842-1847), човек који је сазвао и руководио Скупштином Срба у Пешти (1848) да би се пред престојеће бурне догађаје дефинисали захтеви

српског народа у Аустроугарској, учесник „Мајске скупштине“ у Сремским Карловцима (1848) на којој је, између осталог основана Карловачка патријаршија и за патријарха изабран Јосиф Рајачић. Био је изасланик Срба у Угарском Сабору, у коме је износио идеје блиске идејама Светозара Милетића, и у Хрватском Сабору, у коме је 1867. поднео предлог о равноправности српског имена и ћирилице, био управник *Земаљског казалишта* у Загребу, председник *Матице Српске* и челник *Друштва за Српско народно позориште* у Новом Саду, чији задатак је био да води бригу око финансирања Позоришта (које је основано 16/28. јула 1861. године), затим уредник листа *Народ*, и који је радио на повезивању српских и хрватских политичких центара, Новог Сада, Загреба, Осијека, и Београда, итд.

Јован и Савка Субботић су имали шесторо деце, Виду, Верицу, Бранисава, Озрена, Дејана и Војислава. Вида и Озрен су рано умрли од малих богиња. Бранислав је био дипломата, Дејан (Деан) је завршио руске војне школе и у чину генерал лајтнанта био је губернатор Амурских провинција (Манџурије) у Русији, Као добровољац дошао је у Србију са генералом Черњајевим и борио се у Првом српско-турском рату 1876/7, а затим је био почасни српски генерални конзул на Криму. Био је учесник оба балканска и Првог светског рата. Умро је 1920. године. Сахрањен је у порочићној гробници на земунском гробљу.

Животна и професионална биографија Војислава Ј. Субботића

Војислав Субботић се родио у Новом Саду. Основну школу учио је у Загребу, а гимназију у Новом Саду. Медицину је студирао најпре у Бечу, затим у Паризу, па поново у Бечу. Током студија био је демонстратор код Карла Рокитанског, славног бечког професора патологије. Студије медицине завршио је у Бечу 1881. године, у 22. години живота.

Хирургију је специјализирао код славног професора **Едуарда Алберта** (1841-1900), шефа *I Унверзитетке хирушке клинике* у Бечу, хирурга који се снажно залагао за увођење антисепсе, који је увео бројне нове оперативне захвате у хирургију, написао више уџбеника, поставио индикације за многе оперативне захвате, увео јејуностомију, нефректомију, серо-серозни шав црева („шав по Алберту“), први извео трансплантацију живца и др, као и код **Карела Мајдла** (Carel Maydl), који је 1883. године у абдоминалну хирургију увео колостомију. Оба су потицали из Бохемије (Чешке). Субботић је са њима био у пријатељским односима, посебно са Мајдлом.

Године 1884. Субботић је постављен за физикуса и примарног лекара у Земуну где је основао Хируршко одељење и постао управник Болнице. Већ у Земунској болници почео је да изводи сложене оперативне захвате и да публикује у водећим часописима у Аустроугарској и Немачкој.

Субботићу је нуђено место шефа Хируршког одељења у Загребу, али је он прихватио понуду, изгледа дату на предлог др Владана Ђорђевића, за место шефа Хируршког одељења Опште државне болнице (ОДБ) у Београду, које је преузео почетком 1889. године, и одмах почео големи посао на стварању и изграђивању српске хирургије. У разним публикацијама имену Војислава Ј. Субботића се додаје и реч „Старији“ да би се правила разлика од Војислава М. Субботића, првог српског неуропсихијатра, такође човека који је на много начина задужио српски народ, српску медицину, Српско лекарско друштво и Српско друштво Црвеног крста.

Субботић је у рутинску употребу увео општу и локалну анестезију. Изводио је од 300 до 400 операција годишње. Захваљујући вредноћи и одличном знању немачког, француског и мађарског језика, ажурно је пратио литературу и стално уводио нове, у литератури тек описане операције, које су развијане у водећим клиникама у Европи и Сједињеним Америчким Државама (САД), понекад их и модификујући, тако да је са

успехом изводио практички све велике операције које су извођене на водећим клиникама у Европи тог времена. Др Леон Коен је с правом рекао да се на „Хирушком одељењу г. Субботића ради по истим принципима као и на најнапреднијим клиникама“.

Свака таква операција била је својеврсни херојски подухват, јер у то време није било ендотрахеалне анестезије, парентералне рехидратације, трансфузије крви, антибиотика, и свега оног без чега се хирургија данас не може ни замислити. Неке сложене операције које је Субботић у тим условима са успехом изводио, после више од стотину година, успешно може да уради сразмерно мали број хирурга у нашој земљи.

Пошто је изводио операције на свим органима, данас практички нема скоро ни једне гране хирургије у Србији за коју се не би могло рећи да је Субботић није засновао. Доказивање ове тврдње, превазилази потребе овог пригодног текста, а заинтересовани читалац доказе може наћи у приложеној литератури. На жалост, ове истине најчешће су потпуно непознате чак и нашим хирурзима „на гласу“, па нпр. као „прве“ операције у Србији понекада наводе операције које је Субботић са успехом изводио пуних 40 година раније. Док други народи љубоморно бележе најраније почетке своје хирургије и њених специјалистичких грана, због слабог познавања историје српске хирургије, наши, чак угледни професори хирургије, почетке „својих“ грана хирургије датирају и по више деценија након што су их Субботић и сар. скоро рутински изводили.

Др Војислав Ј. Субботић је, упркос својој хируршкој величини био скроман, и како је рекао др Михаило Петровић, оперисао је *„при затвореним вратима, која су се отварала само лекарима, јер ништа му мрскије није било но реклама новинарска коју је сматрао недостојном озбиљног лекара“* (подвукао аутор), што би за многе данас требало да буде „лековито“.

Др Субботић је направио нацрте по којима су 1907. године изграђени „Хируршки павиљони“ на Западном Врачару, у то време међу модернијим у Европи, који су служили до седамдесетих година XX века, када су порушени ради изградње Универзитетског клиничког центра Србије.

Др Субботић је био један од најбољих „активиста“ Српског лекарског друштва (СЛД). Његов долазак унео је сасвим нови дух и елан у рад Друштва. Само током прве године, реферисао је око 60 пута а стручни и научни ниво састанака СЛД подигао је на европски ниво. Састанци су постали много занимљивији и едукативнији па зато и знатно боље посећени. Уверен у потребу ужих специјализација у медицини и хирургији, поред редовних састанака држао је и одвојене „састанке са лекарима који су се бавили оперативном медицином“, а 22. и 23. децембра 1907. године организовао „Први састанак српских хирурга“ на коме је учествовало 65 учесника од којих 3 из иностранства и уредио „Извештај о раду“ (тј, Зборник) који је 1908. године на 94 стране штампан у „Државној штампарији Краљевине Србије“ у коме су in extenso штампана сва излагања и све дискусије и унете бројне илустрације. Као велики присталица зближавања јужнословенских хирурга, 5, 6, и 7. септембра. 1911. године организовао је „Први југословенски састанак за оперативну медицину“, на коме је било 132 учесника из Србије, Бугарске и Аустроугарске, највише из њених покрајина а данашњих република, Словеније, Хрватске и Босне и Херцеговине. Било је појединих учесника из Црне Горе, Турске и Чешке. Овај „Састанак“ је касније узет за *Први конгрес југословенских хирурга*. Субботић је са др Соломоном Ј. Алкалајом уредио зборник под називом „*I Југословенски састанак за оперативну медицину*“ који је 1912. године на 538 стране штампала „Нова штампарија Саве Раденковића и брата“, у коме су такође in extenso штампани сви радови и све дискусије, укључујући 108 слика и 1 табелу у боји (*II југословенски састанак за оперативну медицину* одржан је 5. и 6.

септембра 1921. у организацији Субботићевог пријатеља, Мирослава пл. Чачковића професора Медицинског факултета у Загребу).

Субботић је пет пута биран (укупно 5 година) за председника СЛД, за које је др Букић Пијаде написао да су биле „**период научног полета**”.

Др Субботић је био велики српски патриота. Иако поданик Аустроугарске, он је два пута био добровољац у ратовима које је Србија водила, најпре је као 17-годишњак збрињавао рањенике на Дрини за време Првог српско-турског рата (1876/77), а затим као лекар и хирург рањенике у српско-бугарском рату (1885/86). У ратовима 1912. и 1913. године збрињавао је рањенике у Београду и Нишу, и одржао 13 састанака наших и страних хирурга који су притекли у помоћ српском војном санитету, на којима су анализирана ратна хируршка искуства и по потреби коригована хируршка доктрина у збрињавању ратних повреда. Нарочито се истиче нова доктрина збрињавања повреда већих крвних судова, артерија и вена њиховом реконструкцијом, уместо дотадашњег рутинског подвезивања (лигирања), што је била новина у светској хирургији, а што је 1913. године објављено у Lancet-у. У чланку који су у часопису *Surgery* под насловом *The Matas/Soubbotitch connection* славни амерички војни хирург, учесник Корејског и Вијетнамског рата Norman Rich и сар. су написали и следеће: „*Soubbotitch /.../ initiated one of the first clinical programs that emphasized repair, rather than ligation, of injured arteries and veins. Surgeons from the capitals in Europe visited his clinic to assist in this effort, and the 1913 presentation in London included the experience of managing 77 injured large blood vessels, which resulted in 32 vascular repairs - 19 arteriorrhaphies and 13 venorrhaphies. It is ironic that nearly 40 years passed before similar successful efforts were achieved during the latter part of the Korean Conflict (1952 to 1953)*“. Последња реченица у преводу гласи: „*Иронија је да је прошло скоро 40 година пре него су слични успешни напори постигнути при крају Корејског рата (1952 до 1953)*“.

У Првом светском рату, након одлуке да се наша војска повуче преко Албаније, Врховна команда је била предвидела да др Субботић остане у Нишу и да се преда окупатору. Иако тешко болестан, он је то одбио и повукао се преко Албаније. Са Крфа је послат у Лондон и Париз, где је био изасланик Краљевине Србије у Међусавезничкој санитетској комисији. Године 1918. вратио се у Солун. Одбио је понуђено место хирурга у позадинској болници, и отишао у Драгоманце, у легендарну Хируршку пољску болницу Друге армије војводе Степе Степановића, коју су основали и у њој радили његови ученици и сарадници, др-и Михаило Петровић, Леон Коен и Никола Крстић.

По повратку у Београд почео је обнову Хируршког одељења ОДБ, које је било опустошено и опљачкано.

Схватајући огроман значај Медицинског факултета на развој медицине у Србији, Субботић је био један од снажних заговорника његовог оснивања, које је иначе било предвиђено у *Закону о подизању Велике школе на ниво Универзитета* усвојеног 1905. године. Како из разних разлога до оснивања Факултета није долазило, Субботић је као председник СЛД сазвао седницу Друштва 5. марта 1911. године на коју је позвао и водеће политичке личности Србије, и у уводном излагању рекао: *„Од вајкада је медицина важна грана културног живота народа, а центри у којима се она гаји и учи извори су улива и утицаја, који допиру често и до удаљених покрајина и народа. Питање о оснивању медицинског факултета на српском универзитету значајно је по народ и државу, не само стога што од његовог повољног решења зависи умногоме будућност народног здравља, медицинских знаности и медицинског сталежа у Србији, него и стога што је с њим тесно спојен правилни развитак српског универзитета и српске науке у опште“.*

Припреме за оснивање Факултета, у којима је уз Милана Јовановића Батута Субботић био најзначајнија личност, интензивирани су после балканских ратова. Коначно је у мају 1914. године било донето „Решење“ о оснивању Медицинског факултета у Београду и почетку рада у јесен те године, које је омело избијање Првог светског рата. После његовог завршетка, Субботић је био један од оснивача. Указом регента Александра Карађорђевића, који је потписао и министар просвете Павле Маринковић, Субботић је постављен за првог редовног професора хирургије и изабран за првог продекана, а следеће 1921. године и за декана Медицинског факултета.

Кад су стасавали први студенти медицине којима је требало држати предавања из хирургије, Субботић се посебно спремао за тај велики дан који је толико дуго и тако жељно чекао. Нажалост, тај, један од највећих дана у његовом животу није дочекао.

Умро је 4/17. XII 1923. године за столом на коме је било његово приступно предавање. Уместо њега, предавање је прочитао његов наследник на Катедри, ванредни професор Миливоје Костић.

Др Војислав Ј. Субботић је био члан бројних угледних страних стручних друштава: француског, немачког и међународног хируршког друштва, пештанског лекарског друштва, париске медицинске академије, Друштва ратних војних хирурга САД и Друштва ратних хирурга Енглеске. Био је и носилац бројних домаћих и страних одликовања и признања.

Субботић је стручне радове почео објављивати 1886. године. У Пештанском медицинском листу описао је актиномикозу, само 9 година после првог описа болести од стране Болингера (Bollinger) (1877) и Израела (1888) (Israel). Године 1887. описао је „операциони случај цисте панкреаса“ и био је четврти хирург у свету који је дијагностицирао и успешно оперисао овај хируршки ентитет. Године 1898. рецензирао је „*Ратну санитарску службу*“ пуковника др Михаила Мике Марковића, начелника

војног санитета Краљевине Србије у којој је дао низ корисних савета и предлога. „На Првом конгресу српских лекара и природњака” одржаном од 5. до 7. септембра 1904. године држао је предавање „Прилог патологији апендицитиса”. Објавио је неколико радова о цистама и другим обољењима слезине и описао повреду ductus hepaticus-а у току повреде трбуха. Писао је и о илеусу, улкусу, акутном и хроничном панкреатитису, туберкулози црева, хернијама, и низу других хируршких болести. Већ је било речи о његовом најзначајнијем раду „Military experience of traumatic aneurisms”, објављеном 1913. године у Lancet-у.

Потпуну Субботићеву библиографију вероватно није могуће саставити, али у списку који смо успели да направимо налази се најмање 38 радова, махом објављених у водећим страним часописима, најмање 31 приказ књига или чланака из стране литературе, више стотина приказа и дискусија забележених у записницима са састанака СЛД о оперисаним болесницима датим на начин да је данас сваком иоле добро едукованом хирургу сасвим лако да разуме. Његове, на састанцима СЛД заабележене многобројне дискусије о другим, нехируршким болестима, указују на широко познавање целокупне медицине.

Одгојен у уређеној држави каква је била Аустроугарска, Субботић је још док је радио у Земуну сваке године подносио писмене „Извештаје о раду“. После преласка у Београд (1889) редовно је писао „Извештаје о раду Хирушког одељења Опште Државне Болнице“ које је слао Санитетском одељењу Министарства унутрашњих дела, који су делом сачувани у Архиву Србије, а од 1892. су скоро редовно штампани у Српском архиву за целокупно лекарство. Укупно је објавио 39 чињеничних „Извештаја“ захваљујући којима је могуће са скоро потпуном сигурношћу реконструисати рад и развој хирургије на Хирушком одељењу ОДБ у Београду. Велика је штета што после његове смрти, његов наследник није објавио ни један

једини такав „Извештај“, што јако отежава изучавање развоја међуратне хирургије у Србији.

После свега, поставља се питање: Шта су послератне генерације урадиле да се одужимо овом великом сину српског народа? Исправан одговор би био: „Доста, али не све што би требало“.

Улица у којој се налази деканат Медицинског факултета добила је име по Субботићу. Бивша Друга хируршка клиника под руководством професора Војислава К. Стојановића је у амфитеатру Клинике поставила Субботићеву бисту, рад академика Николе (Коке) Јанковића. Професор Зоран Герзић је 1996. написао обиман прилог о Субботићу у едицији Српске академије наука и уметности „Живот и дело српских научника“. Аутор ових редова је 2003. године поводом 80. година од смрти професора Субботића у Српском архиву за целокупно лекарство објавио „Сећање“ на Субботића. Хируршка секција СЛД (под његовим руководством) је на 80. годишњицу смрти професора Субботића потпуно обновила гробницу породице Субботић на земунском гробљу која је била у врло лошем стању и на њој поставила спомен плочу, у холу зграде СЛД поставила је копију поменуте бисте коју је израдио академик Никола (Кока) Јанковић, у сали за састанке СЛД постављена је његова фотографија и уметничка слика куће у Земуну у којој је становао док је живео и радио у Земуну, и уместо технички врло рђаве слике у свечаној сали Деканата Медицинског факултета, постављена је његова нова лепа. У неколико прилика одржана су предавања о оцу српске хирургије.

Бројни знани и анонимни аутори су у разним публикацијама написали су прилоге о Субботићу и његовом раду. Хемофарм из Вршца је финансирао је постамент и бисту Војислава Субботића испред Деканата, рад прим. др Владимира Јокановића.

Секција за историју медицине СЛД је 21. маја 2014. године упутила детаљно образложен предлог директорима Прве хируршке клинике и Клиничког центра Србије и Министру здравља Републике Србије да се Првој хируршкој клиници да Субботићево име, како је то већ урађено за осниваче института за анатомију, хистологију, физиологију, судску медицину и др.

Ни од једне од наведених адреса није било одговора. Да ли је стогодишњица смрти Војислава Ј. Субботића прилика да се овај предлог реализује?

Судбина породице Војислава Ј. Субботића

Војислав Ј. Субботић је био ожењен Зором Марковић (1871-1927) са којом је имао осина Ивана (1893-1973), који је студирао права у Београду, Бечу, Паризу а завршио у Лозани (1931), где је 1936. године одбранио и докторат. Радио је у југословенској дипломатској служби и успешно обавио читав низ деликатних задатака, био делегат у *Друштву народа* и на крају је био изасланик у Лондону. Сматра се да је његова најзначајнија улога била потписивање у име краљевине „Декларације у *Saint James палати*“ 12. јуна 1941. године која се сматра првим кораком у оснивању Уједињених нација. Указом од 4. августа 1941. стављен је на располагање Министру спољних послова а решењем Министарског савета Владе у избеглиштву од 12. августа 1941, постављен је за краљевског делегата при Црвеном крсту САД и да обавља још неке дужности. Тај посао је обављао до децембра 1943. када је именован за члана *Комисије за Италију*, што није прихватио из здравствених разлога. После рата остао је у САД, у Њујорку до 1948. године поново завршио права и до смрти 1973. године на Колумбија универзитету у Њујорку био је професор права и доживотни подпредседник Адвокатске коморе САД. Сахрањен је у породичној гробници на земунском гробљу.

Иван Субботић се 15. децембра 1933. године у посланству у Паризу оженио Анком Гођевац (1890-1983), која се 1921. развела од др Драгољуба Бајаловића, са којим

је имала две кћери, Катарину (1910) и Ружу (1914). Анка је после развода наставила школовање у Бечу и Београду, постала први доктор правних наука на београдском Правном факултету, бавила се међународним правом, писала дела из правних наука, бавила се књижевношћу, новинарством, публицистиком, и била истакнути борац за права жена. Сарађивала је у избегличким часописима, и била је предавач на више америчких универзитета. И она је сахрањена у породичној гробници Субботићевих.

Са Анком Гођевац која је у време склапања брака имала 43 године, Иван Субботић није имао деце, чиме се породица Војислава Ј. Субботића „угасила“.

ЗАХВАЛНИЦА

Израду рада помогла је Српска академија наука и уметности финансирањем пројекта „Историја српске медицине“ (Ф-23).

Академик професор емеритус Радоје Чоловић

Српска академија наука и уметности

Универзитет у Београду

Медицински факултет

Београд

Србија

ЛИТЕРАТУРА

1. Миљанић Нико. Доктор Војислав Субботић. Српски Књижевни Гласник, 1923; 639-640.
2. Čačković pl. Miroslav. Doktor Vojislav Subbotić. Liječnički Vijestnik, 1924; 1-4.
3. Милошевић П. Проф. др Војислав Субботић. Медицински Гласник, 1959; I:30-33.
4. Milošević Predrag. V. Subbotić. Medicinska enciklopedija. Jugoslavenski leksikografski zavod. Zagreb 1964; knj 9, str. 384.
5. Петровић Михаило. Проф. др Војислав Субботић. Српски Архив за Целокупно Лекарство, 1923; св. 12, 537-540.
6. Петровић Михаило. О раду и животу Субботића. Српски Архив за Целокупно Лекарство, 1924; св. 3, 111-119.
7. Коен Леон. Научни рад Д-р Субботића, Српски Архив за Целокупно Лекарство, 1924; св. 3, 120-127.
8. Станојевић Владимир. Др Војислав Субботић. Споменица српског лекарског друштва, Београд, 1972; 180-181.
9. Rich M. Norman, Clagett G. Patrick, Salander M. James, Pišćević Stanislav. The Matas/Soubotitch connection. Surgery, 1983; 93(1): 17-19.
10. Герзић Зоран. Војислав Субботић (1859-1923). У књизи (ур акад. Милоје Сарић). Живот и дело српских научника, књига 1. Српска академија наука и уметности, 1996; 397-425.
11. Чоловић Радоје. Сећање: Проф. др Војислав Ј. Субботић (1859-1923). Српски Архив за Целокупно Лекарство. YU-ISSN 0370-8179, 2003; 131:484-485.
12. Čolović Radoje. Od ideje do osnivanja Medicinskog fakulteta. U: Medicinski fakultet u Beogradu, Beograd. ISBN 86-7117-132-9, 2005; 25-31.
13. Субботић Војислав. Извештај о раду Првог састанка српских хирурга 22. и 23. XII 1907. Београд, 1908; 94 стр.
14. Субботић Војислав, Алкалај Ј. Соломон. Први југословенски састанак за оперативну медицину, 5, 6 и 7. септ. Београд, 1912; 538 стр.
15. Чоловић Радоје. Јубилеј Медицинског факултета у Београду. Оснивање Медицинског факултета. Српски Архив за Целокупно Лекарство. YU-ISSN 0370-8179, 2005; 133:535-542.
16. Чоловић Радоје. Прва ресекција јетре у Србији. Српски архив за целокупно лекарство. ISBN 0370-8179. 2017; 145: 95-98.
17. Чоловић Радоје. Оториноларинголошке и максиларнофацијалне операције у Општој државној болници у Београду пре оснивања Клинике за болести ува, грла и носа. Одржано на научном скупу „800 година српске медицине“ у Соко Граду. 6.06.2015. 800 година српске медицине. Трећи соколски зборник. ISBN 987-86-6061-083-8. Српско лекарско друштво. 2017; 67-78.
18. Чоловић Радоје. Библиографија др Војислава Ј. Субботића. Презентовано на научном скупу „800 година српске медицине“. Соко Град, 6. 06. 2015. 800 година српске медицине. Трећи соколски зборник. ISBN 987-86-6061-083-8. Српско лекарско друштво. 2017; 369-380.
19. Чоловић Радоје. Офталмолошке операције у Србији у XIX веку. Презентовано на конгресу „800 година српске медицине“. Други београдски зборник (ур. Ваџић З.), ISBN 978-86-6061-094-4, Српско лекарско друштво, Београд, 2018; 39-43.
20. Чоловић Радоје. Неурохируршке операције у Општој државној болници у Београду до оснивања Неурохируршког одељења. Презентовано на конгресу „800 година српске медицине“. Милешевски зборник, ISBN 987-86-6061-105-7, Српско лекарско друштво, Београд, 2019; 159-175.
21. Чоловић Радоје. Операције на крвним судовима на Хируршком одељењу Опште државне болнице у Београду од 1887. до 1922. године. 800 година српске медицине. Зборник радова. Новопазарски зборник Десетог конгреса историчара медицине. ISBN 978-86-6061-119-4. COBISS.SR/NBS 29084169. Српско лекарско друштво, Београд 2020; 401-414.
22. Чоловић Радоје. Операције на штитастој жлезди на Хируршком одељењу Опште државне болнице у Београду до 1922. године. 800 година српске медицине. Трећи београдски зборник 2. Српско лекарско друштво, Београд, 2023; 715-724.
23. Чоловић Радоје. Операције на дојци на Хируршком одељењу Опште државне болнице у Београду до 1922. године. 800 година српске медицине. Трећи београдски зборник 2. Српско лекарско друштво, Београд, 2023; 725-734.
24. Чоловић Радоје. Операције на грудном кошу на Хируршком одељењу Опште државне болнице у Београду до 1922. године. 800 година српске медицине. Трећи београдски зборник 2. Српско лекарско друштво, Београд, 2023; 735-741.
25. Чоловић Радоје. Шта су српски лекари знали о повредама срца на почетку XX века? 800 година српске медицине. Трећи београдски зборник 2. Српско лекарско друштво, Београд, 2023; 743-747.

26. Чоловић Радоје. Хирургија једњака и желуца на Хируршком одељењу Опште државне болнице у Београду од 1887. до 1922. године. 800 година српске медицине. Зборник радова. Новопазарски зборник Десетог конгреса историчара медицине. ISBN 978-86-6061-119-4. COBISS.SR/NBS 29084169. Српско лекарско друштво, Београд 2020; 415-431.
27. Чоловић Радоје. Операције на танком и дебелом цреву, ретроперитонеуму и трбушном зиду на Хируршком одељењу Опште државне болнице у Београду у периоду од 1888. до 1922. године. (У штампи).
28. Чоловић Радоје. Операције на урогениталном тракту у Општој државној болници у Београду до оснивања клинике за урологију. Презентовано на конгресу „800 година српске медицине“. Милешевски зборник, ISBN 987-86-6061-105-7, Српско лекарско друштво, Београд, 2019; 147-158. Српско лекарско друштво.2019; 147-158.
29. https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%A1%D1%83%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%D1%9B (приступљено 6. 11. 2023 у 14,45).
30. https://www.academia.edu/63445052/HOMMAGE_ANKI_GO%C4%90EVAC_SUBBOTI%C4%86_ME%C4%90UNARODNOJ_PRAVNICI_KNJI%C5%BDEVNICI_FEMINISTKINJI_I_PRVOJ_%C5%BDENI_DOKTORU_PRAVA_NA_BEOGRADSKOM_UNIVERZITETU (приступљено 6. 11. 2023 у 14,45)